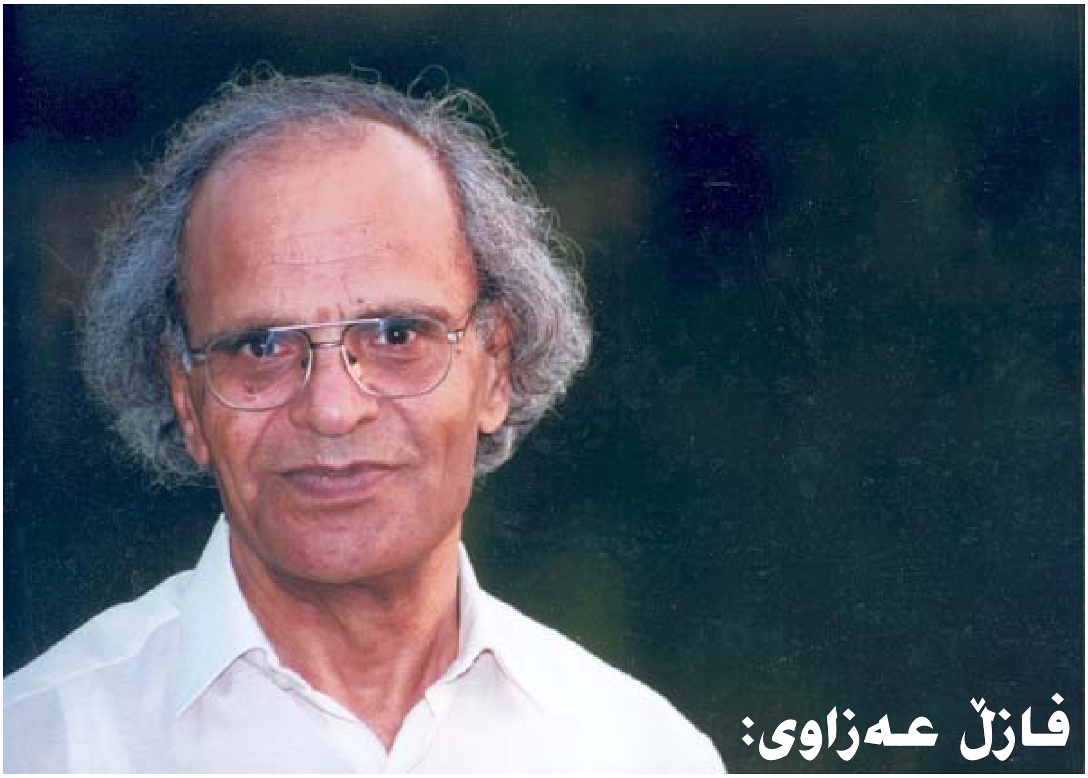

لە نێوان جەنگێك و جەنگێكی دیدا.. مەنفامان گەورەتر دەبێتەوە و نیشتمانیش بچووكتر

گفتوگۆ لەگەڵ شاعیری عیراقی فازڵ عەزاوی-دا

لە عەرەبییەوە: سەنگەر زراری
sangarzrary@gmail.com

«شایەتیی ئەوە دەدەم کە ژیانی خۆم بە تەواوی ژیاوم» بەمجۆرە شاعیری عیراقی (فازڵ عەزاوی) وەڵامی پرسیارەکەمی دایەوە، کاتێ لێم پرسی: چۆنە ئەگەر بیر لە سەرتاپای کاروانی ژیانت بکەیەوە؟ لە چ کارێک پەشیمانی کە کردووتە و چ کارێکیش پێویست بووە بیکەی و نەتکردووە؟

زانینی زمانی عەرەبی و ئینگلیزی وام لێ دەکەن زیاتر لە زمانی عەرەبی قوڵ ببمەوە

(عەزاوی) بەوە وازی نەهێنا کە بە شیعرە بەناوبانگەکەی وەڵامم بداتەوە، وەکو چۆن لە هەموو ئەو ئێوارە شیعرییانەی بەشدارییان تێدا دەکات بەو دێڕە کۆتایی پێ دێنێ، ئەو زیاتریشی خستەسەر و گوتی: هەمیشە خۆم دەخەمە ناو گەردەلوولەوە، بێ ئەوەی حیساب بۆ بردنەوە و دۆڕاندن بکەم، نازانم گەیشتوومەتە کوێ و دەگەمە کوێ؟! تەنها (سەرکێشییەکە) بۆ من بەسە!

عەزاوی لە هیچ شتێک هەست بە پەشیمانبوونەوە ناکات، نە مانەوەی لە مەنفا و نە دەرچوونیشی لە نیشتمان. خەونەکانی سادەن: شەیتان گرەوەکە دەدۆڕێنێ و دەچێتەوە جەهەننەم، بەهەشت لە سەرووی زەمینەوەیە، جەلاد بە قامچییەکەی خۆی لە خۆی دەداتەوە، جەهەننەم دەرگاکانی بە چیمەنتۆ دادەخات، رووبارەکان بە ژێر نیشتماندا دەڕۆن، دەسەڵاتدارەکان دەکەینە پاسەوانی شوێنەوارەکان، مەنفا شکۆمان بچووک ناکاتەوە و بێ هێزمان ناکات، ئازادی بێ کۆتاییە؟

ئایا هێنانەدیی ئەم خەونانە قورسن؟ ئەو لێی پرسیم... منیش بە زەردەخەنەوە وەڵامم دایەوە.

***

لە قاهیرە لە ئوتێل هاتەخوارەوە بۆ ئەوەی بچێتە لایەکی دیکەی شەقامەکە، بەڵام زۆر راوەستا تا ئۆتۆمبێلەکان بوەستن، کەچی ئۆتۆمبێلەکان نەوەستان!

عەزاوی ئەو چیرۆکەی بۆ گێڕامەوە، وەکو ئەوەی کەسێکی لادێی بێ و یەکەمجار بێت هاتبێتە شار: «برا ئێوە لە قاهیرە پاڵەوانن کە دەتوانن لەناو ئەم قەرەباڵغییەدا بژین!»

ئەو لە (بەرلین)ە، ئەو شارەی کە لەوانەیە لە قاهیرە هێمنتر بێ، بەڵام تا ئێستاش لە بەغدا یان لە کەرکووک دەژییێت، لەو شارەی تێیدا لەدایکبووە.

هەمیشە تووڕەیە و دبلۆماسییەت نازانێ، کاتێ (قاسم حەداد) لە راڕەوی ئوتێلەکە گاڵتەی لەگەڵدا کرد و پێی گوت: «دیارە گەورە بووی فازڵ؟» لێی تووڕە بوو، بە توندی پێی گوت: «نا تۆ پیر بووی قاسم، تۆ (نەوە)ت هەیە».

قاسم و فازڵ لە یەکێک لە چێشتخانە میللییەکانی قاهیرە نانی ئێوارەیان خوارد، دواتر فازڵ تووشی سکئێشەیەکی توندبوو، لە هەموو ئەوانەی پرسیارکرد کە لەگەڵ ئەودا نانیان خواردبوو، بۆ ئەوەی بزانێ ئایا کەسی تر تووشی سکئێشە بووە، هەموویان بە (نا) وەڵامیان دایەوە.

لەوانەیە تووڕەییەکەی بووبێتە هۆی جیاوازی، ئەو بڕوای بە بوونی باوکی شیعری بۆ خۆی نییە، چونکە هەموو ئەدیبەکان لە سەرەتای مێژووەوە برای یەکترن، ئەزموون و داهێنانەکانیان فێر دەبین نەک بۆ ئەوەی لاساییان بکەینەوە، بەڵکو بۆ ئەوەی تێیانپەڕێنین.

نووسینەکانی پەیوەستن بە یاخیبوون لە هەموو ئەو پۆلێنبەندییانەی پێشتر ساز و ئامادەکراون. ئەو وەکو خۆی دەڵێت: خاوەنی یەکەمین دەقی کراوەیە کە چەند ژانرێکی ئەدەبیی جۆراوجۆری بەیەکەوە تێدایە: (شیعر و چیرۆک و مێژوو و سەردەمە جیاوازەکان..) ئەو دەقە کراوەیەش (مەخلوقاتە جوانەکانی فازڵ عەزاوی)یە، لە ناوەڕاستی شەستەکان نووسیویەتی، واتە پێش ئەوەی لە هەشتاکان لە ئەورووپا بەدیار بکەوێ.

(فازڵ عەزاوی) ساڵی (١٩٤٠) لە شاری کەرکووک لەدایکبووە، ساڵی (١٩٦٦) بەشی ئەدەبی ئینگلیزی

> بەداخەوە بە شێوەیەکی گشتی نووسینی زمانی عەرەبی فشۆڵە، ئەمەش بەهۆی هەڵەی زمانەوە نییە، بەڵکو بەهۆی شێوازی بەکارهێنانەکەیەتی، زمانە بێگانەکان فێری ئەوەت دەکەن چۆن خۆت لە فشۆڵی بپارێزی و بە زمانێکی بەرجەستەکراو بنووسی

کۆلێژی ئادابی زانکۆی بەغدای تەواوکردووە.
لە ساڵی (١٩٧٧)ەوە عێراقی جێهێشتووە و رووی کردۆتە ئەڵمانیا، تا ئێستا لەوێ دەژی.
دە دیوانی شیعری هەیە، لەوانە: (سڵاو ئەی شەپۆڵ.. سڵاو ئەی دەریا)، (درەختی رۆژهەڵات)، (سفرەکان)، (لە کۆتایی هەموو گەشتەکاندا)، (پەپوولەیەک بە رێگەوە بەرەو ئاگر)، (گوندنشینێک لەژێر ئاسمانێکی نامۆدا).
کۆمەڵە چیرۆکێکی هەیە بە ناونیشانی (نیشتنەوە بۆ ئەبەدییەت بە تەنافەوە).
شەش رۆمانیشی هەیە بە ناوەکانی: (مەخلوقاتە جوانەکانی فازڵ عەزاوی)، (قەڵای پێنجەم)، (دایناسووری کۆتایی)، (شارێک لە خۆڵەمیش)، (دوا فریشتە)، (کۆمیدیای تارماییەکان).
هەروەها دوو کتێبی رەخنەییشی هەیە بە ناوەکانی: (دوور لە ناوەوەی دارستان: بەیاننامەیەکی رەخنەگرانەی تازەگەریی عەرەبی)، (روحی زیندوو: نەوەی شەستەکانی عێراق).
چەند کتێبێکیشی لە ئەڵمانی و ئینگلیزییەوە وەرگێڕاوە، لەوانە: (خاوەنشکۆ دایناسوور)، (مێشکی لینین)، (ئەو پیاوەی هیچ خووێکی نییە).

***

لە یەکێک لە شەقامەکانی قاهیرە ئەم گفتوگۆیە دەستی پێکرد.. باوەڕی نەدەکرد کە لە شەقامێک دەڕوات هەمووان بە زمانی دایکی قسەیان دەکرد، ئەو زمانەی لەوکاتەوەی چۆتە ئەڵمانیا ونی کردووە، گوتی: «کاتێ سەردانی هەر وڵاتێکی عەرەبی دەکەم و بە شەقامەکانیدا دەڕۆم، وا هەست دەکەم بە ئەڵمانی لەگەڵم دەدوێن، لەناکاو بەئاگا دێمەوە و دەبینم بە عەرەبی قسە دەکەن، زۆر دڵخۆش دەبم». زمان سەرەتای گفتوگۆکەمان بوو.

***هەستت بەرامبەر (زمانی دایک) چییە کە لە نووسینەکانتدا بەکاری دەهێنی، بەڵام بە درێژایی مامەڵەکردنی ژیانی رۆژانەت بە زمانێکی دیکە قسە دەکەی، ئایا لای تۆ زمانی دایک بە (لەناوچوو) دادەنرێت؟**

- یەکێک لەو شتانەی بەختم لێی باش بوو، ئەوەبوو کە ئەو کاتەی لە عێراق دەرچووم خۆم وا دادەنێم نووسەرێکی دامەزراو و پێگەیشتوو بووم، هەندێ نووسەر ئەو کاتەی وڵاتیان جێهێشتووە، تەمەنیان لە دەوروبەری بیست ساڵان تێنەپەڕیووە، ئەمەش کێشەی گەورەی لە مامەڵەکردن لەگەڵ زمانی عەرەبی بۆ دروست کردوون، بەڵام سەبارەت بە من، بە درێژایی کات زمانی عەرەبیی زمانی منە، چونکە من شاعیر و نووسەرێکی عەرەبیم، بوونی من لە رۆژئاوا و کولتووری رۆژئاوا بۆ دەوڵەمەندکردنی کولتووری عەرەبی من و زانینی زمانی دیکەی وەکو ئەڵمانی و ئینگلیزییە، هەروەها بوونم بۆ درکپێکردنی وردتری تایبەتمەندییەکانی ئەو دوو زمانەیە، کە زمانی تۆش وردبینانەتر دەکات.
بەداخەوە بە شێوەیەکی گشتی نووسینی زمانی عەرەبی فشۆڵە، ئەمەش بەهۆی هەڵەی زمانەوە نییە، بەڵکو بەهۆی شێوازی بەکارهێنانەکەیەتی، زمانە بێگانەکان فێری ئەوەت دەکەن چۆن خۆت لە فشۆڵی بپارێزی و بە زمانێکی بەرجەستەکراو بنووسی، ئەمەش شتێکی باشە، بۆ بەختباشیش پەیوەندیم لەگەڵ وڵاتانی عەرەبی نەپچڕاوە، بەهۆی فێستیڤاڵە شیعرییەکانەوە زۆر گەشت دەکەم، ئەوە

من بە دوای شوێنێکدا دەگەڕێم کە بتوانم بە ئازادی تێیدا بنووسم

وای لێ کردووم پەیوەندیم لەگەڵ زمان و ئەدەبی عەرەبی نەپچڕێت، لە گۆشەگیریدا نەژیاوم، راستە دوور لە زمانی عەرەبی دەژیم، بەڵام پەیوەندیم لەگەڵیدا هەیە.

***ئەی دەربارەی ماڵەوە چی؟**

-خێزانەکەم عیراقییە، لە سەرەتاشەوە بڕیارمان دا لە ماڵەوە بە زمانی عەرەبی قسە بکەین، ئەمەش بۆ ئەوەی کوڕەکەمان فێری عەرەبی بێت، بەڵام لەگەڵ ئەوەشدا زۆرجار هەست دەکەین وشە رۆژئاواییەکان دزە دەکەنە ناو ئاخاوتنەکانمان.

***چۆن توانیوتە ئەم ئیشکالییەتە چارەسەر بکەی لەکاتێکدا تۆ لە (بەرلین)ی؟**

-خەڵکی عەرەب زۆر لە بەرلینن، یانەی عەرەبیشی لێن، پچڕان لەگەڵ عەرەبی پچڕانێکی تەواو نییە، لەگەڵ ئەوەشدا نووسەر هەمیشە پێویستی بەوەیە بە شەقامێکدا بڕوات گوێی لە دەنگی زمانەکەی خۆی بێت، هەموو جارێ کە گەشت بۆ وڵاتێکی عەرەبی دەکەم، وا هەست دەکەم بۆ شتێک گەڕاومەتەوە کە پێشتر ونم کردووە.

***هەندێ جار بە ئەڵمانی و ئینگلیزی دەنووسی.. تۆ کە بە زمانێکی جیا لە زمانەکەی خۆت دەنووسی، هەست دەکەی کە لە خەڵکانی سەر بە خودی زمانەکە زیاتر ئازادیت هەیە؟**

-وەکو پێم گوتی من نووسەرێکی عەرەبیم، بەڵام بەهۆی بوونم لە رۆژئاوا، هەوڵ دەدەم سوود لە زمانەکەیان وەربگرم و لە بەرژەوەندیی خۆم بەکاری بێنم، بۆ نموونە خۆم شیعرەکانی خۆم بۆ ئەڵمانی وەرگێڕاوە و زۆرێک لە شیعرەکانم و شیعری نووسەرانی دیکەشم وەرگێڕاوەتە سەر زمانی ئینگلیزی، جارجاریش وتار بە هەردوو زمان دەنووسم و بڵاویان دەکەمەوە، بەڵام هەمیشە بە ئەڵمانەکان دەڵێم من نووسەرێکی ئەڵمانی نیم، بەڵکو زمانی ئەڵمانی دەزانم، جیاوازیی زۆریش لە نێوان ئەم دووانەدا هەیە. ئەو زمانە عەرەبییەی ئێستا بەکاری دێنم، سوودی زۆری لە زمانی ئەڵمانی وەرگرتووە، چۆن بە شێوەیەکی روون شتێک دەڵێم و خۆم لە لاوازی و بێ هێزی دەربڕین دەپارێزم، هەموو ئەو شتانە لە فێربوونی زمانی ئەڵمانی سوودم پێ دەگەێنن. ئەمەشم لەمیانەی وەرگێڕاندا بۆ دەرکەوتووە، هەندێ دەقی عەرەبی کاتێ وەری دەگێڕی دەبینی شتێکی زۆر نارێک دەردەچێت، رستەی لاواز و داڕشتنی هەڵە و ناڕاست، کەچی کاتێ بە عەرەبی دەیخوێنییەوە، ماناکان ئاشکران و بیر لە لاوازییەکەی ناکەیەوە. زانینی زمانی عەرەبی و ئینگلیزی وام لێ دەکەن زیاتر لە زمانی عەرەبی قوڵ ببمەوە.

*** (نانسی هیوستین) ژنەنووسەرێکە و خێزانی (تۆدۆرۆف)ە، لە بەشە ئینگلیزییەکەی (کەنەدا) دەژی، جارێکیان نووسیبووی کە ئەو زۆر بەختەوەرە بەوەی بە زمانی فەرەنسی دەنووسێ و زمانی دایکی نییە، چونکە وای لێ ناکات پابەند بێت بە بنەما قورسەکانی رێزمان، وەکو لە زمانی دایکیدا ئەمە هەیە، لێرەشەوە دەتوانێ زیاتر لە فەرەنسییەکان داهێنان بکات.. هەمان شتیش بەسەر نووسەرانی دوای کۆلۆنیالی وەکو (سەلمان روشدی) و (ئەهداف سویف) جێبەجێ دەبێ، کە بە زمانی کۆلۆنیالی کۆن دەنووسن و رێزمانەکەی تێکدەشکێنن لەپێناو بەرهەمهێنانی رێزمانێکی نوێی تایبەت بە خۆیان... ئەم کارە چۆن دەبینی؟**

-لەوانەیە هەر لەبەرئەمەش بێت کە رۆژئاواییەکان

ئەو زمانە عەرەبییەی ئێستا بەکاری دێنم، سوودی زۆری لە زمانی ئەڵمانی وەرگرتووە، چۆن بە شێوەیەکی روون شتێک دەڵێم و خۆم لە لاوازی و بێ هێزی دەربڕین دەپارێزم، هەموو ئەو شتانە لە فێربوونی زمانی ئەڵمانی سوودم پێ دەگەێنن

(جوانی)ی له زمانی ئێمەدا دەبینن، ڕێزمان بزانی و پێیەوە پابەند نەبی، چونکە تۆ کولتوورێکی دیکەت هەیە، دەتوانی لە زمانی دایکەوە بیگوازییەوە بۆ ئەوەی زمانە خوازراوەکەت زۆر جوانتر بێت، (سەلمان روشدی) وای دادەنێ مێژووی زمانەوانیی پێشووی، لە زمانە ئینگلیزییەکەیدا بەدیار دەکەوێ، ئەمە بەتەواوی لە بەرژەوەندیی ئێمەدایە.

***لە غوربەتتدا چۆن خۆت پۆلێن دەکەی؟ کۆچە.. یان مەنفایە.. یان نامۆبوون؟**

-ڕاستییەکەی من هەمیشە دژی پۆلێنکردنی خۆمم لە ئەڵمانیا، ئایا ئەمە کۆچە یان دوورخرانەوەیە یان پەنابەری.. لە کۆتایی ساڵی (١٩٧٦)دا بە بیانووی خوێندن چوومە ئەڵمانیا، بەڵام ئامانجی سەرەکیم ئەوە بوو بە ئازادی بنووسم، من بە دوای شوێنێکدا دەگەڕێم کە بتوانم بە ئازادی تێیدا بنووسم.

***پێشتر دەستگیر کراوی؟**

-زۆر جار دەستگیر کراوم، بەڵام دەستگیرکردن نەبووەتە هۆی ڕۆیشتنم، بارودۆخی سیاسی بەسەرتدا دەسەپێنێ کە یان لەگەڵ حیزبی دەسەڵاتداردا بیت یان دژی بی، کە لەوانەیە ئەگەر لە دەرەوەی ئەم حزبە بی، یان بکوژرێیت یان دەسگیر بکرێی، ئەم دۆخەش سەبارەت بە من وەکو نووسەرێک زۆر قورسە، چونکە بە بۆچوونی من، نووسەر نەک هەر دەبێ دژی دەسەڵاتی چەوسێنەر بێ، بەڵکو دەبێ بە ڕەهایی دژی هەموو دەسەڵاتێک بێ، سەربەخۆیی گرنگە بۆ ئەوەی نووسەر بتوانێ شتەکان ببینێ، ئەم هۆکارەبوو وای لێکردم عیراق جێبێڵم، بۆیەش ئەڵمانیام هەڵبژارد، چونکە دەمتوانی لەوێ دەرفەتی خوێندن بە دەست بێنم. لەڕووی کردارییەوە من تەنانەت لە ناوەوەی عیراقیش ماوەیەکی زۆر لە پەناهەندەییدا ژیاوم، بە ڕاستی ساڵانێکی مەترسیدار بوون، بەڵام نامەوێ بیانگۆڕم بۆ کارەسات و گریان، بۆیە دەڵێم: «ئەو شوێنەی دەتوانم لێی دانیشم و بە ئازادی بیربکەمەوە و بنووسم، ئەو شوێنە نیشتمانی منە، خودی نووسین نیشتمانی منە».

***لە ساڵی (١٩٧٢)دا قەسیدەی (بیابان)ت نووسی، کە تیایدا دەڵێی: «تورەگەکەم پڕی خۆڵ دەکەم و لەمەنفادا نیشتمانم دادەمەزرێنم». پێش ئەوەی بڕیاری ڕۆیشتن بدەی ئەمەت نووسی.. ئایا ئەمە پێشبینییەک بوو بۆ ئەو دۆخەی چاوەڕوانی دەکردی؟**

-ئەو کاتەی لە عیراق بووم، لە مەنفایەکی بەردەوامدا دەژیام، ئەوەی دواتر ڕوویدا ڕەنگدانەوەی تێڕوانینە سەرەتاییەکانی من بوو، مەنفا ئەوەیە ئینتیمات بۆ ئەو بارودۆخە نەبێ کە تیایدا دەژیی، بارودۆخەکەش بە هەمان شێوەی تۆ، تۆ ڕەتبکاتەوە. ماوەیەکی زۆر پێش دەرچوونم لە عیراق، بیرم لە دەرچوون دەکردەوە، ئەو خۆڵەی لەگەڵ خۆشمدا هەڵم گرتووە، دەربڕینێکی سیمبولییە بۆ نیشتمان، واتا من لەگەڵ خۆمدا هەڵی دەگرم و وازی لێ ناهێنم.

***ئەگەر (خۆڵ) لە شیعردا دەربڕینێکی سیمبولی بێت بۆ نیشتمان، کە لەگەڵ خۆتدا هەڵت گرتووە بۆ ئەوەی نیشتمانت بیربکەوێتەوە، ئەی ئەو کاتەی دەرچووی چ شتێکی دیکەت بە ڕاستی لەگەڵ خۆتدا برد بۆ ئەوەی نیشتمانت بیربکەوێتەوە؟**

-یادەوەریی من کە (عیراق)ە، هەمیشە لەگەڵمدایە، لەسەر شانم هەڵی دەگرم، لە کتێبەکانمدا دەیبینی، سەرەڕای ئەوەی سی ساڵان دوور لەو ژیاوم، تەنانەت یەک ڕۆژیش لێی دانەبڕاوم.

ئەو شوێنەی دەتوانم لێی دانیشم و بە ئازادی بیربکەمەوە و بنووسم، ئەو شوێنە نیشتمانی منە، خودی نووسین نیشتمانی منە

***پاش لەناوچوونی دیکتاتۆر بیر لە گەڕانەوە ناکەیەوە؟**

-لە وڵات دەرچووم لەبەرئەوەی دژی بارودۆخێکی دیکتاتۆری بووم، بەڵام تا ئێستاش خەڵک دەتوانن لەسەر ژیان بەردەوام بن، سەرەڕای هەموو ئەو تاوانانەی رژێمەکە کردی، من رەتم کردەوە و بەدوای بارودۆخێکی زیاتر مرۆییدا گەڕام، بەڵام ئەوەی ئێستا لە عیراق روودەدات، ناتوانی بەرگەی بگریت و لەگەڵی بژی. ناگەڕێمەوە تا ئەو کاتەی نیشتمان وەکو نیشتمانەکەی جارانی لێ دێتەوە، ئایا ئێستا بگەڕێمەوە سەرزەمینێک کە وێران بووە؟! هەرچەندە ئارەزووی گەڕانەوەشم هەبێ، لە رووی دەروونییەوە ناتوانم بارودۆخەکە قبوڵ بکەم، دوای هەموو ئەو شتانەش من دەتوانم چ رۆڵێکم هەبێ لە ژێر سێبەری شەڕی ئایینی و تیرۆر و ئەو بیرکردنەوە تاریکەی هەموو وڵاتی گرتووەتەوە.

***جۆرێک لە سۆز؟**

-ناوی نانێم سۆز، هەست دەکەم لێرە لە شوێنی سروشتیی خۆمم.

***لە یەکێک لە قەسیدەکانتدا هاوشێوەییەک دروست دەکەی لەگەڵ قەسیدە بەناوبانگەکەی (سەییاب)دا، مەبەستم قەسیدەی «سروودی باران»ی سەییابە، بەڵام تۆ دەڵێی:**

«لە بەرامبەرتان ددان بەوەدا دەنێم کە لە چیرۆکی باران بێزارم

ئەمە ئەو سۆزەیە لە ئاست خۆر و مانگدا دەمخاتە مەترسی

لە شینایی ئاسماندا..»

قەسیدەکەت بەوە کۆتایی دێت «لە عیراقیش جەژنە..» ئەم سۆزە، سەرەڕای ئەوەی تۆ رەتی دەکەیەوە، بەڵام زۆر بە توندی بەسەر ئەم دەقەدا زاڵە؟

-لەوانەیە سۆز نەخۆشییەک بێت، بەڵام لای من نەخۆشی نییە، ئەمە نیشتمانی منە و زۆر خۆشحاڵ دەبم ئەگەر بۆی بگەڕێمەوە، هەروەک چۆن بەوەش خۆشحاڵ دەبم کە دەچمە هەر وڵاتێکی دیکەی عەرەبی، نیشتمان بەلای منەوە سنوور و بەرد نییە، بەڵکو مرۆڤ و خەڵکە، تا ئێستاش بڕوام بەوە هەیە کە لە یەکێک لە قەسیدەکانمدا گوتوومە:

«لە نێوان جەنگێک و جەنگێکی دیدا
مەنفامان گەورەتر دەبێتەوە و نیشتمانیش بچووکتر».

ئێمەی عیراقی بە خودی جەهەننەمدا تێپەڕیوین.

***بەڵام ئەو شتانە چین کە ئەگەر بێنە دی تۆ دەگەڕێیەوە وڵات؟**

-دوای رووخانی سەدام بانگهێشتی زۆرم بەدەست گەیشتووە بۆ بەشداریکردن لە فێستیڤاڵ و ئاهەنگەکانی رێزلێنان، هەموویم رەتکردووەتەوە، هیچ مەرجێکم بۆ گەڕانەوە نییە، یەکەم شت ئەوەیە دەمەوێ عیراق ببێتەوە نیشتمانی من. ئەوەی ئێستا لە وڵات هەیە ململانێیە لە نێوان داگیرکار و هێزە تایفییەکان، ئەوەی هەیە تێکشکانێکی تەواوی هەموو بنەماکانە، ئەگەر عیراق ببێتەوە عیراق لەوانەیە بگەڕێمەوە، ناتوانم بگەڕێمەوە بۆ سەرزەمینێکی وێران، ماوەی سی ساڵی رابردوو خەونم ئەوەبووە دیکتاتۆرییەت کۆتایی بێ و نیشتمانێکی راستەقینەی ئازاد دروست بێ، کە رێز لە مافەکانی مرۆڤ بگرێ، بۆئەوەی بگەڕێمەوە، دیکتاتۆرییەت کۆتایی هات، بەڵام لەو خراپتر هاتە جێگەی! ئایا ئێستا بچمەوە

ئەو کاتەی لە عیراق بووم، لە مەنفایەکی بەردەوامدا دەژیام، ئەوەی دواتر روویدا رەنگدانەوەی تێڕوانینە سەرەتاییەکانی من بوو، مەنفا ئەوەیە ئینتیمات بۆ ئەو بارودۆخە نەبێ کە تیایدا دەژیی، بارودۆخەکەش بە هەمان شێوەی تۆ، تۆ رەتبکاتەوە

عیراق بۆئەوەی سەربازێکی ئەمەریکی رامبگرێت؟! ئەمە شتێکە بەرگەی ناگرم، بۆ ئەوە بچمەوە کە کەسێکی توندرەو دەسگیرم بکات یان بمکوژێت؟! عیراق ئێستا لە خاکێکی وێران خراپترە، تیرۆر و داگیرکاری و کوشتنی رۆژانە لەسەر بنەمای تاییفی هەیە.

من دەتوانم لە مەنفاش بم و ئەو شتانەش ببینم کە لە عیراق روودەدەن، پێویستم بەوە نییە بگەڕێمەوە و کارەسات ببینم، دەتوانم لە دەرەوە بە رێگەیەکی باشتر رۆڵی خۆم بگێڕم لەوەی لە ناوەوە بم، ئەگەر بگەڕێمەوە بە گوللەی تایفی دەسوتێم و ناتوانم لەگەڵ هیچ هێزێکی سیاسیی ئەوێ بم، من کارێکی دیکەم هەیە، وەکو نووسەرێک کار بۆ ئایندە دەکەم، زیاتر لەوەی کار لەسەر ململانێ رۆژانەییەکان بکەم، بڕیارم داوە دژایەتیی ململانێ رۆژانەییەکان بکەم.

***بۆ نموونە کوڕەکەت باسی گەڕانەوەی لەگەڵدا نەکردووی؟**

– کاتێ لە وڵات دەرچووین، ئەو تەمەنی حەوت مانگ بوو، ئەو کاتەی منداڵ بوو، لێرە هاوڕێ ئەڵمانییەکانی دەربارەی عیراق پرسیاریان لێ دەکرد، ئەو لە وەڵامدا دەیگوت: هیچ شتێک دەربارەی عیراق نازانم! بەڵام ئێستا تەمەنی لە بیستەکانە و هەست بە پەیوەستبوون بە عیراق دەکات، ساڵێک پێش ئێستا ویستی بچێتەوە بۆ عیراق، بەڵام ئێمە ئامۆژگاریمان کرد بەوەی کاتێکی گونجاو نییە بۆ ئەوەی بگەڕێتەوە، بەتایبەتیش کە ئەو پەروەردەیەکی تەواو ئەوروپیانەی هەیە و لە بارودۆخێکی لەمجۆرەدا ناتوانێ هەڵسوکەوت بکات، گەڕانەوەی بۆ عیراق، هەم بۆ ئەو و هەم بۆ ئێمەش مەترسیدارە.

***بەڵام ئایا دەرچوون و نەبوونی ویستێک بۆ گەڕانەوە.. دەربڕینی کەسێکی پاشگەزبووەوەیە؟**

– من خۆم کەسێکی پاشگەزبووەوە نیم، دەبینی کە لە سەردەمی دیکتاتۆردا لە رێگەی نووسین و رۆمانەکانمەوە بە شێوەیەکی بوێرانە بەرەنگاریی دیکتاتۆر دەبوومەوە، ئەوەی گرنگە بەلای منەوە ئەوەیە یادەوەریی کولتوور و داهێنانی عیراقی بپارێزم، گەڕانەوە بۆ من خزمەتی داهێنان ناکات، بەلایەنی کەم لە بارودۆخی ئێستادا. نووسەر چۆن دەتوانێ دانیشێ و داهێنان بکات لەکاتێکدا هەست بە دڵنیایی نەکات؟! جەنگی راستەقینە ئەوەیە تۆ داهێنان بکەیت و وەکو کتێب بەرهەمی بێنی، من بەرهەمم هێناوە و تا ئێستاش هەوڵ دەدەم بە دەنگی عیراق بگەمە هەموو جیهان، نووسینی داهێنەرانە گەورەترین بەرگرییە لە عیراق.

***کاتێ دەنووسی، یادەوەرییەکانی ئەو نیشتمانەی تیایدا ژیاوی دەبێتە سەرچاوەیەک بۆ نووسینەکانت، یان مەنفا سەرچاوەی سەرەکییە؟ لە نووسیندا چۆن گەیشتییە حاڵەتێکی هاوسەنگی دروستکردن لە نێوان هەردوو بیرۆکەی نیشتمان و مەنفادا؟**

– سوود لە هەردوو ئەزموون وەردەگرم، مەنفا و نیشتمان بەلای منەوە تێکەڵ دەبن بۆ دروستکردنی دەق، سوود لەو شتانە وەردەگرم کە دەربارەی عیراق دەیانخوێنمەوە، ئەو وردەکارییانەش کە بەدوایاندا دەچم، هەروەها مەنفاش رۆڵی گرنگی لە هەردوو رۆمانەکانم «پێشینەکان» و «دوا فریشتە»دا هەیە، لە سەرەتاوە هەوڵم داوە بە شێوەیەکی عەقلانی و فیکری لە پرسەکان تێبگەم، نەک بە هەست و سۆز، ناچار نەبووم لە وڵات دەرچم،

نیشتمان بەلای منەوە سنوور و بەرد نییە، بەڵکو مرۆڤ و خەڵکە

دەمتوانی لە وڵات بمێنمەوە و لەوانەبوو دەستگیر کرابام، بەڵام دەرچوونم هەڵوێستێک بوو لەپێناو ڕێزگرتن لە نووسەر و مرۆڤ و دژی خۆسەپاندنی حزبێک بەسەر هەمووان‌دا و بوونی سەرۆکی حزب بە دیکتاتۆر، تا ئێستا وا دەڕوانمە هەڵوێستەکەم کە عەقلانی بووە و بەمەش گەیشتوومەتە هاوسەنگییەک، هاوسەنگی وای لێکردووم گەڕانەوە ڕەتبکەمەوە. ڕاستە من عیراقیم، بەڵام نامەوێ مردن ببێتە نرخی گەڕانەوەم بۆ عیراق. هەمیشە بیر لە ڕۆڵی خۆم دەکەمەوە لەوەی کە گەڕامەوە عیراق چی بکەم؟! لە سێبەری بارودۆخی ئەوڕۆدا هیچ ڕۆڵێکم نابێ، ناتوانم دەموچاوی لایەنێک جوان بکەم بۆئەوەی قبوڵ بکرێم، ئەوە لە خۆم قبوڵ ناکەم.

***لە سەردەمی دیکتاتۆردا ڕووبەڕووی هیچ هەڕەشەیەک بوویتەوە، بەتایبەتیش کە تۆ کەسێکی چالاک بووی؟**

– لە ڕاستیدا من چالاکوانی سیاسی نەبووم، لەوانەیە بتوانی بڵێی چالاکوانێکی ڕۆشنبیری بووم، لەگەڵ (سەعدی یوسف) و چەند نووسەرێکی دیکەی عیراقی «رابەڵەی نووسەرە عیراقییەکان لە مەنفا»مان دروستکرد و یەکەم کۆنگرەمان لە بەیروت بەست، لە کۆنگرەکەدا قسەم لەسەر بارودۆخەکە کرد، دوای کۆنگرە ماڵەکەم لە عیراق دەستی بەسەردا گیرا، تەنها چەند مانگێک پێش ئێستا توانیم لە ڕێگەی پارێزەرێکی عیراقییەوە ماڵەکەم بگەڕێنمەوە، هەروەها پاسپۆرتە عیراقییەکەم لێ سەندرایەوە و دە ساڵی ڕەبەق بە پاسپۆرتی (یەمەنی دیموکراتی) هاتوچۆم دەکرد، پاش ئەوەی چەند برادەرێک هەوڵیان بۆ دام و توانیم بەدەستی بێنم، باڵیۆزخانەی عیراقیش ئەوکات زۆر فشاری خستە سەر لایەنە ئەڵمانییەکان، بۆئەوەی لەو وڵاتە وەدەرم نێن و درێژەدان بە خوێندنی دکتۆرام لێ قەدەغە بکەن، لەهەمانکاتدا دەیانویست دەمم چەور بکەن و کۆمەڵێ شتیان بۆ خستمەڕوو، داوایان لێ کردم بگەڕێمەوە و هەرچییەکم بوێ پێمی بدەن، بەڵام گەڕانەوە تەنها یەک ڕێگەی لە بەردەممدا دەهێشتەوە، ئەویش ئەوە بوو پەیوەندی بە ڕژێمەکەوە بکەم و دووڕوویی لەگەڵدا بکەم.

***گوتووتە: «گەیشتن بە فیردەوس، پێویستی بەوەیە سەرەتا بە جەهەننەمدا تێپەڕی..» مەبەستت لەمە چییە؟**

–لە ڕاستیدا ئەوە بیرۆکەیەکە لە ڕۆمانی (کۆمیدیای تارماییەکان)دا خستوومەتەڕوو، ئەمەش هەوڵێکە بۆ نووسینەوەیەکی سەردەمیانەی (کۆمیدیای خواوەند)ی (دانتی)، (ڤێرجیل)ی شاعیر، دانتی بە جەهەننەمدا دەبات، دواتر پاکی دەکاتەوە ئینجا دەیگەیەنێتە فیردەوس، من (ئادەم)م هەڵبژاردووە، کە مرۆڤی یەکەمە و سیمبولە بۆ کۆی مرۆڤایەتی، لەسەردەمی ئێستامان دەژیێ و «ئادەمی یەکەم»ە، کە لە بەهەشت دەردەکرێت، لە ڕۆمانەکەدا هەندێکی تر داوای دروستکردنی بەهەشتێک لەسەر ڕووی زەوی دەکەن، لەوانەش: دیکتاتۆر و پاشای سەردەم، لە کۆتاییدا بەدیار دەکەوێ، کە چۆن پاشای سەردەم هەموو شتێک وێران دەکات و چۆن جەهەننەمی سەرزەوی زۆر لە جەهەننەمی ئاسمان خراپترە؟! ئەمە تێڕوانینێکە لەسەر جەنگ و وێرانکاری وەستاوە، ئەو جەهەننەمەیە کە ئێستا تێیدا دەژین.

***ئەی دەربارەی بیرۆکەی مەنفا چی دەڵێی؟**

یادەوەریی من کە «عیراق»ە، هەمیشە لەگەڵمدایە، لەسەر شانم هەڵی دەگرم، لە کتێبەکانمدا دەیبینی، سەرەڕای ئەوەی سێ ساڵان دوور لەو ژیاوم، تەنانەت یەک ڕۆژیش لێی دانەبڕاوم

-لە سەرەتای دروستبوونی ئەفسانەی خەلیقەتەوە، بیرۆکەی (مەنفا) بوونی هەیە، مەنفا ئەو ئەفسانەیەیە کە هەموو ئایینە ئاسمانییەکان دەیگێڕنەوە، مەنفا وەکو سزایەک بووە، کاتێ (ئیبلیس)ی بێ باوەڕ ئەوەی رەتکردەوە کڕنووش بۆ ئادەم ببات، لەبەر ئەو هۆکارانەی کە قورئان باسی لێوە کردوون، خوا لە بەهەشت دەری کرد و ناردییە جەهەننەم، لێشی قەدەغەکرد بگەڕێتەوە بەهەشت، پاشان ئەم چیرۆکە لەگەڵ (ئادەم و حەوا) دووبارە بووەوە، خوای گەورە لە بەهەشتی دانان، کە نیشتمانی رەسەنی ئەوانە، دواتر لەسەر یەک کار نەهیی لێ کردن، ئەویش ئەوەبوو لە بەرهەمی درەختە حەرامەکەیان خوارد، ئەو درەختەی بە (درەختی مەعریفە) ناسراوە و زۆرجار لە کارە ئەدەبی و هونەرییەکاندا بە (درەختی سێو) وێنا کراوە، بەڵام سەرەڕۆییان بۆ زانین و یاخیبوونیان لە قەدەغەکراوەکان و ویستی ئازادبوونیان لەپێناو زانین، وای لێ کردن لە فەرمانی خوا هەڵگەڕێنەوە و بەرهەمە حەرامکراوەکە بخۆن، بەمجۆرەش خوای گەورە لە بەهەشت وەدەری نان و ناردنییە سەر زەوی، کە ماڵی تاقیکردنەوە و سزایە بۆیان، ئەگەر ئەوە سەلمێنرا کە لە ناو مەترسی و ناخۆشییەکاندا، کردەوە و هەڵسووکەوتیان باش دەبێ، دووبارە دەگەڕێنرێنەوە بەهەشت.

لێرەدا خۆمان لە بەرامبەر بیرۆکەی (خواوەندی سامی) دەبینینەوە لە تێڕوانین بۆ ململانێکان، واتا ئەو ململانێیەی دەشێ لە جیهاندا رووبدات، هەموو ئەو بنەما چەوسێنەرانە هەڵدەتەکێنێ کە هەندێک بە ناوی خوا و ئایین، یان بە ناوی هەر پیرۆزییەکی دی پەنای بۆ دەبەن، کاتێ (ئیبلیس) لە خودا یاخی بوو، ئەو خوایە گەورەیەی خاوەنی هێز و توانایەکی زۆرە، دەیتوانی لە ساتێکی زۆر کەم بیسڕێتەوە و لە بووندا نەیهێڵێ، تەنانەت پێش یاخیبوونیش خوای گەورە دەیتوانی نەیهێنێتە بوون، بەڵام خوا ئازادییەکی تەواوی پێ دا، بۆئەوەی بە راستی هەڵوێستی خۆی دەربارەی دروستکردنی ئادەم دەرببڕێت، لە راستیدا ئەم بیرۆکەیە بنەما و جەوهەری هەموو دیموکراسییەتێکە لە جیهان، تۆ هەرچەندە شەڕانی بی، تەنانەت ئەگەر خودی شەیتانیش بیت، من مافی ئەوەت بۆ دەستەبەر دەکەم کە دژی من کار بکەی و لەڕووی فیکریی و پراکتیکییەوە رووبەڕووم ببییەوە، بەڵکو ئەمە زیاتر مرۆییبوون و لێبووردنە، دەسەڵاتدار چەندە گەورە بێت بەدڵنیاییەوە نابێتە خواوەند، یاخی و دژییش چەندە شەڕانی بن، شەڕەکەیان لە شەیتان کەمترە.

***وا دێتە بەرچاو کە لە مەنفا لەناو سزادا دەژی... لە شیعرەکانتدا هەمیشە بەدوای ئەوەدا دەگەڕێی کە ناوی دەنێی «ئەو بەهەشتەی لەسەر زەوییە»، ئەمە راستە؟**

-ئەمە خەونە، هەموو کتێبێک، تەنانەت ئەوانەش کە هەڵگری ئایدیۆلۆژیان و پەیوەستن بە حزبەکانەوە، بۆئەوەی تووشی نائومێدی نەبن، خەونی یۆتۆپیایان هەیە. فیردەوس هەڵگری درێژکراوەیەکە کە لە کولتوورە کۆنەکانەوە هاتووە، من نامەوێ بگەمە ئاسمان، بەڵکو دەمەوێ لەسەر زەوی فیردەوسم بۆ بەدەست بێ، بە شێوەیەک لە شێوەکان هەموو گەڕانێکی مرۆڤ هەوڵێکە بۆ گەیشتن بە جۆرێک لە جۆرەکانی فیردەوس.

***ئایا چەوسانەوە و پەشۆکان.. مەنفا.. جەهەننەم،**

نووسـەر چۆن دەتوانێ دانیشێ و داهێنان بکات، لەکاتێکدا هەست بە دڵنیایی نەکات؟!

ئەم شتانە وایان لێ کردی لە نووسینی ڕۆمان و شیعرەکانتدا پەنابەریتە بەر فەنتازیا.. ئایا بە فەنتازیا ڕووبەڕووی چەوسانەوە دەبییەوە؟

– ئەو لایەنە نامۆیانەی لە نووسینەکانی مندا هەیە، ئەوەیە کە نووسینەکانم واقعین، چونکە زۆربەی ئەو شتانەی من دەیاننووسم لە واقیعەوە وەریان دەگرم، بەڵام بەهۆی زۆر ناماقوڵبوونیانەوە، دەگۆڕێن بۆ ئەفسانە، بارودۆخی عەرەبی بە شێوەیەکی گشتی و بارودۆخی عیراقی بە شێوەیەکی تایبەتی، لە خودی خۆیاندا ئەفسانەیین، هەروەکو من لە نووسینەکانمدا هەوڵ دەدەم بگەمە ئەوەی کە خەونی منە.. ئەم خەونەش جۆرێکە لە ئەفسانە!

***ئێستا خەونەکانت چین؟**

–جیهان لە وێرانکاری و دیکتاتۆری بەتاڵ بێتەوە، ڕێزی مافەکانی مرۆڤ بگیرێت.. بەڵام بە لەبەرچاوگرتنی ئەوەی کە ئەم خەونانە بەدی نایەن، خەونی من ئەوەیە ئەو شتانە بنووسمەوە کە ئێستا کاریان تێدا دەکەم.

***سەبارەت بە داهێنان... تۆ لە چەند بوارێکی جیاوازدا دەنووسیت: چیرۆک و ڕۆمان و شیعر و رەخنە و وەرگێڕان.. ئایا ئەم فرەییە ڕەنگدانەوەی دۆخی ژیانی تۆیە کە لە هاتوچۆ دایت و پەرشوبڵاوی؟**

– سەبارەت بە خودی خۆم، وای دەبینم کە هەموو ژانرە ئەدەبییەکان هەر یەکەیان پەیوەستە بەوی دیکەوە، نەک تەنها ژانرە ئەدەبییەکان، بەڵکو هەموو هونەرەکان پەیوەستن بە یەک گیانەوە، ئەو سیفەتانەم خۆشناوێت کە کتێبەکان دەپێچنەوە، لە شەستەکانەوە هەوڵم دا هەموو شێوازەکانی نووسین تێکەڵ بە یەک بکەم و سنووری نێوان ژانرە ئەدەبییەکان تێک بشکێنم، بۆ نموونە دەبینی گیانی شیعری بەسەر ڕۆمانەکەم (کۆمیدیایی تارماییەکان)دا زاڵە... هەموو کتێبە جیدییەکان گیانی شیعرییان بەسەردا زاڵە، ئەمە لە ڕۆمانەکانی (مارکیز و جیمس جۆیس و هیرمان هیسە)دا دەبینییەوە، هەروەها لە نووسینە فەلسەفییەکانی (نیتشە)دا هەیە، بەراستی من نازانم ئەو بیرۆکەیە لە کوێوە هاتووە کە شاعیر تەنها شیعر بنووسێ و ڕۆماننووس تەنها ڕۆمان بنووسێ؟! (هەمەنگوای و فۆکنەر و جۆیس و ئاراگۆن و کافکا و..) ڕێژەیەکی زۆر نووسەری گەورە، شیعر و ڕۆمانیان نووسیوە، پێشتر پێویست بوو نووسەر ئینسایکلۆپیدیایی بێ، بۆیە من ئەوە بە ناجێگیری دانانێم، بەڵکو هەمەجۆرییەکە کە نیشانەی تواناکانی داهێنەر و دەوڵەمەندیی روحیین.

***خۆت بە شاعیرێک دادەنێی کە بەرەو ڕۆمان ڕۆیشتووی؟**

–من شاعیرم، بەڵام تێگەیشتنێکی ترم بۆ شیعر هەیە، بڕوام بە ئازادی و بەوە هەیە کە نووسەر ئازادە لە بەکارهێنانی ئەو ماددانەی کە هەیەتی، حەزم لە شێوازە کۆن و چەقبەستووەکان نییە، بەڵکو پێویستە تۆ کە دەنووسی ئازادییەکی تەواوت هەبێ: ڕەسەن بە بۆئەوەی شێوە و شێوازی نوێ دروست بکەیت. کەواتە نووسین سەرکێشییەکە، بە پێکەوەگرێدانی هەموو ژانرە ئەدەبییەکان دێتە دی.

***من پرسیارێکت لێ دەکەم دەربارەی پەرۆشیت بۆ ئەم پارادۆکسییە؟**

–بە بۆچوونی من ئەمە گیانی تازەگەرییە، پێکەنین و فراوانی و پارادۆکس، ئەو ڕوانینە توندە ئایدیۆلۆژییە تاکگەراییانە تێکدەشکێنێ کە دەڵێ

راستە من عیراقیم، بەڵام نامەوێ مردن ببێتە نرخی گەڕانەوەم بۆ عیراق. هەمیشە بیر لە ڕۆڵی خۆم دەکەمەوە لەوەی کە گەڕامەوە عیراق چی بکەم؟! لە سێبەری بارودۆخی ئەوڕۆدا هیچ ڕۆڵێکم نابێ، ناتوانم دەموچاوی لایەنێک جوان بکەم بۆئەوەی قبوڵ بکرێم، ئەوە لە خۆم قبوڵ ناکەم

دیدار

دەبێ شتەکان تەنها بەم شێوەیە بن. من دەتوانم بڵێم هەموو شتێک یەک ملیۆن ئەگەری لەپێشە، بەتەواوی وەکو ئەوەی لە زانستی فیزیادا هەیە، ئەو دۆزینەوانەی لە نیوەی دووەمی سەدەی بیستەوە تا ئێستا هەن، جەخت لەسەر ئەوە دەکەنەوە کە مێژوو پەرەدەسێنێ، واتا پێکهاتەکە یەک مێژوو نییە، بەڵکو هەموو مێژووە گریمانەکراوەکان دەگرێتە خۆ، من بە شێوەیەک لە شێوەکان هەوڵ دەدەم ئەم بیرۆکەیە لە ئەدەبدا دووبارە بەرهەم بێنمەوە. تۆ تەنها یەک رستە بنووسی، بە شێوەی جۆراوجۆر سەدان رێگەت لەبەردەمدا دەکرێتەوە، هەروەها وای دەبینم کە ئەدەب بۆئەوەی کاریگەریی لەسەرت هەبێ و تووشی شۆکت بکات، دەبێ پەیوەست بێ بە چێژەوە.

***ئایا بیرۆکەی ئەو ئازادییەی هەمیشە باسی دەکەیت، وات لێ دەکات کە هەموو کات دەقەکانت دووبارە بەرهەم بێنیتەوە.. ئەمە ئەوکاتە روویدا کە ساڵی (١٩٦٩) (مەخلوقاتەکانی فازڵ عەزاوی)ت وەکو رۆمانێک نووسی، کاتێکیش ساڵی (١٩٨٠) دووبارە لە ژێر ناونیشانی (دایناسووری کۆتایی) بڵاوت کردەوە و وەکو (شیعر-رۆمان) پۆلێنت کرد؟**

- هەر دەقێک کە دەینووسم نایسڕمەوە، بەڵکو دەمەوێ پاش تێپەڕبوونی دە ساڵ خۆم تاقی بکەمەوە، بۆ نموونە بزانم چۆن دەڕوانمە هەمان بابەت، پاش بیست ساڵیش چ گۆڕانکارییەک روودەدات و بەمشێوەیە.. ئەمە جۆرێک لە چاودێریکردنی ئەو گۆڕانکارییانەیە کە لە ناخی نووسەردا روودەدات! ئێستا بەنیازم بۆ جاری سێیەم (مەخلوقاتە جوانەکانی فازڵ عەزاوی) بنووسمەوە، نازانم ئەمجارە چۆن پۆلێنی دەکەم، لەوانەیە رۆمان و شیعر نەبێ، لەوانەیە تەنها نووسینێک بێ.

***باس لە دووبارە بەموڵکبوونەوەی شتەکان دەکەیت لە هەموو سەردەمێکدا.. ئەگەر ئەمە روویدا و بۆ نموونە دووبارە (بەیاننامەی رەخنەیی بۆ تازەگەریی عەرەبی) بنووسیتەوە، کە لە ژێر ناونیشانی (دوور لە ناوەوەی دارستان) بڵاوت کردەوە... ئایا تا ئێستاش بیروبۆچوونە تیۆرییەکانت دەربارەی تازەگەری وەکو جارانە، یان دووبارە پێیدا چوویتەوە؟**

-ئەو تێگەیشتنە بنەڕەتییەی لە (دوور لە ناوەوەی دارستان) پێشکەشم کرد، تێگەیشتنی منە بۆ تازەگەری کە جیاوازە لە تێگەیشتنی زۆربەی شاعیرانی عەرەب بۆ تازەگەری. من وای دەبینم کە تازەگەری پێشکەوتنێکی ریشەییە لە مێژووی جیهاندا، گواستنەوەیە لە قۆناغێکەوە بۆ قۆناغێکی دی. تازەگەری نزیکەی پێنج سەدە پێش ئێستا و بەدیاریکراوی لەگەڵ دۆزینەوەی کیشوەری ئەمەریکا و شۆڕشی (مارتن لۆسەر)ی ئایینی سەری هەڵدا، لەگەڵ کۆتایی سەدەکانی ناوەڕاست و سەرەتای شۆڕشی پیشەسازی و تا دوایی بەردەوام بوو. تازەگەری قۆناغی گواستنەوەیە لە فیکری ئەفسانەی پێشووەوە بۆ فیکری زانستی و بەمەش ئەمە دیاردەیەکی نوێیە لە سەردەمی ئێمەدا. لەمیانەی تازەگەریشدا حەقیقەتی مرۆڤ و ماهییەت و ئازادیی تەواوی لە رووی روحی و جەستەییەوە لە هەموو بەرهەمەکانی پێشتردا دەدۆزینەوە. نووسین بە مانای تازەگەری: ئەوەیە پەیوەندی ببینییەوە لە نێوان ئەوەی کە سەردەمیانەیە و ئەوەی کە دەربڕی رۆحی گەردوون و سەردەم و مێژوو و چۆنییەتیی پەیوەستکردنی (تێپەڕیوو) بە

بە شێوەیەك لە شێوەكان هەموو گەڕانێكی مرۆڤ هەوڵێكە بۆ گەیشتن بە جۆرێك لە جۆرەكانی فیردەوس

(نەمری) و (ئەبەدی)یە، هەروەها پەیوەستکردنی تاکە بە کۆ. زۆربەی نووسەرانی عەرەب لەسەر ئەو بنەمایە لە تازەگەری گەیشتوون کە ئایا بە کێش و سەروا بنووسیت یان بە بێ کێش و سەروا، ئەمە کێشەکە نییە، کێشەکە خۆی لە پەنای تێگەیشتنی کۆمەڵگە و سەردەم و مرۆڤ و ئەوەی کە پێویستە لێی دەرچین حەشارداوە، تا ئێستاش بڕوام بەو فیکرە هەیە کە لەو کتێبەدا خستوومەتەڕوو، تا ئێستا بیرم لە دووبارە پێداچوونەوەی ئەم کتێبە نەکردووەتەوە.

***نامەی دکتۆراکەت لەسەر کێشەکانی پێشکەوتنی کولتووری عەرەبییە.. ئێستا تێڕوانینت بۆ ئایندەی کولتووری عەرەبی بەگشتی و کولتووری عیراقی بەتایبەتی چییە؟**

-ئاسان نییە باسی ئایندە بکەین، چونکە ئایندە بەشێکە لە ئێستا، ئێستاش نادیارە و پڕە لە ئەگەر، بەڵام ئەو شتەی لە ئێستادا سوورم لەسەری، ئەوەیە کە ئەو ململانێیەی ئێستا لە جیهان هەیە، ململانێیەکی رۆشنبیرییە، ئەو خەڵکانەی بیرۆبۆچوونی پێشکەوتنخوازانە و تازەگەرانەیان هەیە، پێویستە ململانێی رۆشنبیری ئەنجام بدەن، ئەگەر ئەمەش رووی دا دەتوانی بارودۆخەکە بە شێوەیەکی سیاسیش بەرێوەببەی. لەو بڕوایەدام هۆکاری سەرەکیی ئەو پێشکەوتنەی لە ئەورووپا رووی دا، ئەوەبوو کە نووسەر و هونەرمەندەکانیان لە سەردەمێکی زووەوە لەوە سەرکەوتوو بوون لە رووی فیکری و رۆشنبیرییەوە خەڵک بگۆڕن لە پەیوەندییان بە کۆمەڵگە و ئایین و رابردوو. جەنگە یەکلاکەرەوەکە ئێستا بەڕێوە دەچێ و ماوەی چەند ساڵێک لەناو رۆشنبیریدا دەمێنێتەوە، پێویستە کار بکەین بۆ دروستکردنی کولتوورێکی عەرەبیی داهێنەرانە و مرۆڤانە، چونکە ئەزموونەکانی پێشتر کە بە شۆڕشگێڕانە ناودەبران لە زۆربەی کاتەکاندا لەسەر تاکێتی دەسەڵاتدار و سیستەمە دیکتاتۆرییە سەرکوتکەرەکان رادەوەستا، هەر ئەوەشە کە ئێستا باجەکەی دەدەین. بە بێ ئازادی، پێشکەوتن روونادات، چونکە بیروبۆچوونە رۆشنگەرەکان، رووبەڕووی سەرکوتکردن دەبنەوە و جگە لە بیروبۆچوونە تاریکەکان هیچی دی نامێنێتەوە.. مادام کەسە رۆشنگەرەکانیش رووبەڕووی مەترسیی کوشتن دەبنەوە، هیچ گۆڕانکارییەک روونادات.

سەرچاوە:

لەم ماڵپەڕەوە وەرگیراوە

http://www.jozoor.net/main/modules.php?name=News&file=article&s ٣٩٩=id

سازدانی: محەمەد شوعەیر.

من شاعیرم، بەڵام تێگەیشتنێکی ترم بۆ شیعر هەیە، بڕوام بە ئازادی و بەوە هەیە کە نووسەر ئازادە لە بەکارهێنانی ئەو ماددانەی کە هەیەتی، حەزم لە شێوازە کۆن و چەقبەستووەکان نییە، بەڵکو پێویستە تۆ کە دەنووسی ئازادییەکی تەواوت هەبێ